

תלמוד האיגוד

לולב וערבה והחליל

פרק רביעי ופרק חמישי ממסכת סוכה

תלמוד האיגוד
עם פרשנות על דרך המחקר

בעריכת
שמא יהודה פרידמן

תלמוד האיגוד

לולב וערבה והחליל
סוכה פרק רביעי ופרק חמישי
מן התלמוד הבבלי

עם פרשנות על דרך המחקר

מאת
משה בנוביץ

נערץ

האיגוד לפרשנות התלמוד
ירושלים תשע"ג

מזכיר האיגוד ומפיק: מרדכי כהן
עריכה לשונית: יהושע גרינברג, דן הלוי
הכנה לדפוס: לשון לימודים בע"מ

©

כל הזכויות שמורות
לאיגוד לפרשנות התלמוד
ירושלים תשע"ג
2013

הפצה: האיגוד לפרשנות התלמוד
www.TalmudHa-Igud.org.il

ISBN 978-965-7442-05-0

מהדורת דפוס וילנא באדיבות הוצאת טלמן

האיגוד לפרשנות התלמוד
ת"ד 4719 ירושלים
talmud@netvision.net.il
www.TalmudHa-Igud.org.il

כרך זה מוקדש באהבה רבה לזכרם המבורך של לאה והרשל קבקוף. בני הזוג קבקוף חיו חיי פשטות, ענווה וכבוד, ועל אף מאבקי היומיום והאתגרים שהציבו בפניהם חייהם הם הצליחו להקדיש חלק נכבד מזמנם ומרצם ליקרים להם מכל, לערכי התורה וללימוד הגמרא בהתמדה. כרכים אלה, שבהם משקיעים מלומדים את מלוא מרצם בניתוח סוגיות התלמוד הבבלי לאור המחקר המדעי, ממשיכים, ואולי אף מעמיקים, את העיון התלמודי אשר תחילתו לפני אלף שנה ויותר. עבודתם זו נובעת מאותו מקור שהעשיר את חיי בני הזוג קבקוף – אהבת תלמוד תורה. על כן ראוי להקדיש מחקרים אלה לזכרם.

לאה והרשל קבקוף נולדו ברוסיה, שם נישאו והקימו משפחה, וממנה ברחו מפני הרדיפות והפוגרומים אשר אילצו אותם לעקור ולחפש מקלט במקום אחר. בתחילת המאה העשרים הגיעו לחופי ארצות הברית ומצאו את דרכם לעיר קולומבוס שבמדינת אוהיו, ובה הקימו את ביתם. בקולומבוס הצטרפו בני הזוג לקהילה האורתודוקסית של העיר כחברים בבית הכנסת 'אגודת אחים' שבו היו פעילים לאורך חייהם.

כמעט לא עבר יום שבו לא השקיע הרשל בלימוד התלמוד, שהיה עמוד התווך בחייו ובהשקפת עולמו הערכית. גם לאה אהבה את לימודי היהדות ואת תורת ישראל, ואת אהבתה זו הנחילה לילדיה.

בתם, בלה, נישאה למר הרי וקסנר – מהגר מרוסיה אף הוא – ולימים ייסדו השניים חנות בגדים בעיר קולומבוס, ולעסק צירפו גם את בניהם. לאחר שנות התמדה, השקעה, התמודדות ועבודה קשה, הצליחו בערוב ימיהם להגשים את חלומם, והעסק המשפחתי התפתח והיה לאחת מרשתות השיווק הגדולות בעולם.

הצלחתם אפשרה להם להקדיש אמצעים להנצחת מורשת הלימוד, העיון ההיסטורי והמחקר אשר כה קרובים ללבם, ולהורישם כמקור השראה לדורות הבאים. לשם כך ייסדו את קרן 'מורשה' שבניו-יורק ובירושלים, הממשיכה את העבודה שבה החלו בחייהם. תמיכתה הנדיבה של קרן 'מורשה' היא שאפשרה את פרסומו של כרך זה.

אנו תקווה כי כרכים אלו, החוקרים את חכמת העבר באספקלריה של המחקר המודרני, לא זו בלבד שיעודדו את הלימוד, אלא מתוך מיזוג חכמה עתיקה והשכלה מודרנית אף יצליחו להגיע למרחקים שעליהם לא חלמו קודמינו, כאשר חכמת העבר תופץ לעולם כולו בכלים אלקטרוניים, נגישים ומתוחכמים.

כך, כמו ששואל החדש השראה מן העבר, וצעירים מחקר אבותם, תינתן רוח חדשה במילים שלאורן חיו בני משפחות קבקוף ווקסנר וקודמיהם. תקווה זו משמשת עתה נר לרגלי קרן 'מורשה' בבואה להנציח את מאווייהם ואת תקוותיהם של האבות: "אור העבר יאיר את העתיד".

תוכן העניינים

יא	עם הספר – המחבר
יב	עדי הנוסח
יד	הקדמת העורך
5	הפרק הרביעי, הסוגיא הראשונה: רבה' (מב ע"ב-מג ע"א)
39	הפרק הרביעי, הסוגיא השניה: 'ביום' (מג ע"א-ע"ב)
59	הפרק הרביעי, הסוגיא השלישית: 'ערבה' (מג ע"ב-מד ע"א)
95	הפרק הרביעי, הסוגיא הרביעית: 'בעלי מומין' (מד ע"א)
111	הפרק הרביעי, הסוגיא החמישית: 'נביאים' (מד ע"א-ע"ב) נספח לפרק הרביעי, הסוגיא החמישית:
132	'זיקת הסוגיא במועד קטן ג ע"ב-ד ע"א לסוגיא שלנו'
137	הפרק הרביעי, הסוגיא הששית: 'איבו' (מד ע"ב)
165	הפרק הרביעי, הסוגיא השביעית: 'איצטבא' (מד ע"ב-מה ע"א)
179	הפרק הרביעי, הסוגיא השמינית: 'מוצא' (מה ע"א)
187	הפרק הרביעי, הסוגיא התשיעית: 'אסרו חג' (מה ע"א-ע"ב)
	הפרק הרביעי, הסוגיא העשירית: 'אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון
201	בן יוחי' (מה ע"ב)
221	הפרק הרביעי, הסוגיא האחת עשרה: 'בשעת פטירתן' (מה ע"ב)
227	הפרק הרביעי, הסוגיא השתים עשרה: 'כפת' (מה ע"ב)
237	הפרק הרביעי, הסוגיא השלוש עשרה: 'ברכה' (מה ע"ב-מו ע"א) נספח לפרק הרביעי, הסוגיא השלוש עשרה:
262	תולדות הסוגיא לפי ישראל בורגנסקי ונח עמינח
269	הפרק הרביעי, הסוגיא הארבע עשרה: 'אבסא דקידושא' (מו ע"א)
285	הפרק הרביעי, הסוגיא החמש עשרה: 'מצוות הרבה' (מו ע"א-ע"ב)
295	הפרק הרביעי, הסוגיא השש עשרה: 'מוקצה' (מו ע"ב)
319	הפרק הרביעי, הסוגיא השבע עשרה: 'שמיני ספק שביעי' (מו ע"ב-מז ע"א)
335	הפרק הרביעי, הסוגיא השמונה עשרה: 'בפני עצמו' (מז ע"א-מח ע"א)
371	הפרק הרביעי, הסוגיא התשע עשרה: 'אך שמח' (מח ע"א)
383	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים: 'כלים' (מח ע"א)

393	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ואחת: 'ששון' (מח ע"א-ע"ב)
	נספח לפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ואחת:
401	'למוצאם ומשמעם של ניסוך המים ושמחת בית השואבה'
413	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ושתים: 'שמאל' (מח ע"ב)
419	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ושלוש: 'משחירין' (מח ע"ב)
425	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים וארבע: 'שני חוטמין' (מח ע"ב)
435	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים וחמש: 'צדוקי' (מח ע"ב-מט ע"א)
445	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ושש: 'חמוקי ירכיך' (מט ע"א-ע"ב)
469	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ושבע: 'שאינה מקודשת' (מט ע"ב-נ ע"א)
477	הפרק הרביעי, הסוגיא העשרים ושמנה: 'מסנת' (נ ע"א)
485	הפרק החמישי, הסוגיא הראשונה: 'שואבה' (נ ע"א-ע"ב)
501	הפרק החמישי, הסוגיא השנייה: 'חליל' (נ ע"ב-נא ע"א)
531	הפרק החמישי, הסוגיא השלישית: 'מי שלא ראה' (נא ע"א-ע"ב)
549	הפרק החמישי, הסוגיא הרביעית: 'תיקון גדול' (נא ע"ב-נב ע"ב)
589	הפרק החמישי, הסוגיא החמישית: 'מנורה' (נב ע"ב)
595	הפרק החמישי, הסוגיא הששית: 'פרחי כהונה' (נב ע"ב)
603	הפרק החמישי, הסוגיא השביעית: 'חצר' (נב ע"ב-נג ע"א)
609	הפרק החמישי, הסוגיא השמינית: 'חסידים' (נג ע"א)
633	הפרק החמישי, הסוגיא התשיעית: 'מעלות' (נג ע"א-ע"ב)
645	הפרק החמישי, הסוגיא העשירית: 'עשירית' (נג ע"ב)
649	הפרק החמישי, הסוגיא האחת עשרה: 'אחוריהם' (נג ע"ב)
655	הפרק החמישי, הסוגיא השתים עשרה: 'מודים מודים' (נג ע"ב)
663	הפרק החמישי, הסוגיא השלוש עשרה: 'תקיעות' (נג ע"ב-נד ע"א)
673	הפרק החמישי, הסוגיא הארבע עשרה: 'על גבי המזבח' (נד ע"א)
687	הפרק החמישי, הסוגיא החמש עשרה: 'לפי המוספין' (נד ע"א-נה ע"א)
719	הפרק החמישי, הסוגיא השש עשרה: 'פרים' (נה ע"ב)
727	הפרק החמישי, הסוגיא השבע עשרה: 'אמורי הרגלים' (נה ע"ב)
737	הפרק החמישי, הסוגיא השמונה עשרה: 'לחם הפנים' (נה ע"ב-נו ע"א)
745	הפרק החמישי, הסוגיא התשע עשרה: 'סוכה ואחר כך זמן' (נו ע"א)
755	הפרק החמישי, הסוגיא העשרים: 'לאתווי מאי' (נו ע"א)
761	הפרק החמישי, הסוגיא העשרים ואחת: 'בין מלפניה בין מלאחריה' (נו ע"א)
767	הפרק החמישי, הסוגיא העשרים ושתים: 'הני תרתי' (נו ע"א-ע"ב)
773	הפרק החמישי, הסוגיא העשרים ושלוש: 'ובמוספין חולקין' (נו ע"ב)
781	הפרק החמישי, הסוגיא העשרים וארבע: 'בצפון' (נו ע"ב)
787	הפרק החמישי, הסוגיא העשרים וחמש: 'בילגה' (נו ע"ב)

עם הספר

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

בפתח הספר ברצוני להודות למורי ורבי פרופסור שמא יהודה פרידמן, יושב ראש האיגוד לפרשנות התלמוד והעורך הראשי של הסידרה ושל הספר, שרוב תורתני הימנו;

לסגל המרכז ללימודי היהדות באוניברסיטת הרווארד, ובמיוחד לפרופסור שעה כהן העומד בראשו, על שהעניקו לי את מילגת הארי סטאר שבחסותה החלתי לחקור את הפרקים הללו באביב 2007, ולעמיתי למילגה זו על הערותיהם המאלפות, ולמרכז לחקר דתות העולם באוניברסיטת הרווארד, שהעניקה לי אכסניה בקיימברידג' בתקופה ההיא;

לידידי אהרן עמית, שסייע בידי ללבן סוגיות רבות מן הפרקים;

לאיגוד לפרשנות התלמוד ולתומכיו, שבלעדיהם ספר זה לא היה רואה אור;

לעורך הלשוני של הפירוש לפרק הרביעי, לולב וערבה, מר יהושע גרינברג, לעורך הלשוני של הפירוש לפרק החמישי, החליל, מר דן הלוי, ולמזכיר האיגוד לפרשנות התלמוד, מר מרדכי כהן, על עבודתם הבלתי נלאית בהתקנת הספר לדפוס, ולמר ליאור יעקבי, על הכנת המפתח;

למר דני פינקל ומפעלו לשון לימודים בע"מ, על העבודה המסורה והעיצוב הנאה;

לאבי ולאמי, לאשתי ננסי, ולילדיי – הושע ואשתו גילית, רחל ונדב – על אהבתם ותמיכתם;

ואחרונים אחרונים חביבים – לחמי וחמותי היקרים והאהובים, ג'ק ורוברטה קרסנר, על כל מה שהעניקו לי במשך השנים. הספר מוקדש לכם, באהבה.

משה בנוביץ

ירושלים

ערב שבועות תשע"ג

עדי הנוסח

כתבי יד מימי הביניים

אוקספורד 366, ספרדי

וטיקן 134, איטלקי-אשכנזי

לונדון — הספרייה הבריטית (400) Harl. 5508, ספרדי

מינכן 140, ספרדי

מינכן 95, אשכנזי

כתבי יד תימניים

אוקספורד (2677) Bodl. heb. e. 51, המאה ה"ז-י"ז

ניו יורק — בית המדרש לרבנים (270) Rab. 218 (EMC), 1608-1615

קטע כריכה

Archivio di Stato Fr. ebr. 117 בולוניה

קטעי גניזה

ניו יורק — בית המדרש לרבנים (319) Rab. 108 (EMC)

ניו יורק — בית המדרש לרבנים (850) Rab. 1608 (ENA)

סנט פטרסבורג RNL Yevr. II A 293/1,10,51

קמבריג' T-S NS 329.431

קמבריג' T-S NS 329.506

דפוסים

דפוס פיזרו, דפוס ראשון משנת 1515

דפוס וילנה

לחמי ולחמותי
יעקב ורוברטה קרסנר
באהבה

אמר רבי חמא בר פפא
כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים
שנאמר: חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו
בבלי סוכה מט ע"ב

הקדמת העורך

ספר זה המונח לפניך הוא הפרסום השביעי מטעם האיגוד לפרשנות התלמוד. קדמו לו הספרים "חמש סוגיות" (תשס"ב); תלמוד האיגוד ברכות פרק ראשון ("מאימתי"), על ידי משה בנוביץ, תשס"ו; תלמוד האיגוד, שבת פרק שביעי ("כלל גדול"), על ידי שמואל יוסף וולד, תשס"ז; תלמוד האיגוד, עירובין פרק עשירי ("המוצא תפילין"), על ידי אביעד אברהם סטולמן, תשס"ח; תלמוד האיגוד, פסחים, פרק רביעי, ("מקום שנהגו"), על ידי אהרן עמית, תשס"ט; תלמוד האיגוד, סנהדרין, פרק חמישי ("היו בודקין"), על ידי נתנאל בעדני, תשע"ב.

האיגוד נוסד בשנת תשנ"ג במגמה לחבר ולהוציא לאור פרשנות לתלמוד הבבלי המיוסדת על אדני המחקר הפילולוגי וההיסטורי ובו בזמן מעורה במסורת הפרשנית של כל הדורות, דהיינו, חיבורי הראשונים והאחרונים, ודרכיהם. רצון זה נובע מעיסוקם של המייסדים שמכבר בפרשנות התלמוד, וממסירותם העזה לשיטה האינטלקטואלית הכורכת את כלי העיון של הגישה האקדמית והצמדעית, כגון ביקורת הנוסח והמקורות וכלים רבים נוספים, עם שאיפה לפרש את מוסדות ההלכה ומושגי האגדה של התלמוד הבבלי על פי פשוטם ולאור התהוותם והתפתחותם, וכל זה דרך עיסוק צמוד בסוגיות הבבלי לפי הסדר. במילה, לפי מושגינו, יצירת מהדורה מחקרית. הרחבנו את הדיבור על כך בהקדמה לספר חמש סוגיות, ובמקומות אחרים. התחברנו יחד למשימה משותפת ורחבה זו לאחר עשייתם של כמה מן החברים בחיבורי פרשנות על פרקים מן התלמוד, שכבר יצאו לאור במסגרות אחרות. הביירוים לשם קביעת השיטה והכנת הפירות הראשונים של עיסוק זה מילאו את השלב הראשון של פעילות האיגוד. כעת, עם המשך קידומן של עבודות אלה לראיית אור הדפוס, אנו נותנים הודאה לשעבר, וצועקים בתפילה לעתיד לבוא.

הספר "חמש סוגיות" היה מיועד להציג, ולו במשהו, את טיב המהדורות עם פרשנות שלשם הכנתן הוקם האיגוד. לשם כך קובץ בו מעבודתם של חמישה חוקרים שונים, כדי להדגים את שיטתנו בקיום ייחודיותו של כל מחבר ומחבר, בד בבד עם שמירת מסגרת משותפת המעניקה תבנית אחידה לפירושי האיגוד. לכן הצגנו סוגיא אחת מתוך הפרשנות שהכין כל מחבר על פרק שלם של תלמוד, מתוך תקווה שאחר כך יתפרסמו חמשת הפרקים בפרשנות שלמה לכל סוגיותיהם. משאלה זו הוגשמה בשלושה מתוך הכרכים שהוזכרו לעיל, ועוד היד נטויה ואיצה יראו שנים האחרים אור בקרוב.

במהלך השלב הראשון של עבודת האיגוד נתחברו פירושים על כמה וכמה פרקים, והם עומדים לראות אור בין עשרים הכרכים המתוכננים לשנים הבאות. ביניהם: ברכות פרק שישי ("כיצד מברכין") מאת משה בנוביץ, מכות פרק שלישי ("ואילו הן הלוקין") מאת סיני תורן, גיטין פרק רביעי ("השולח") מאת יאיר פורסטנבורג, סוכה פרק שלישי ("לולב הגזול") מאת אברהם שייף, גיטין פרק חמישי ("הניזקין") מאת דוד זפרני, וגיטין פרק תשיעי ("המגרש"), מאת ש"י פרידמן. אחד מהם רואה אור בספר המונח לפניך: סוכה פרקים רביעי וחמישי ("לולב וערבה", "החליל") מאת משה בנוביץ.

במקביל לטיפול בפרקים המוכנים, גם פתחנו בעזר הצור בחיבור פרשנות למסכתות שלמות. ש"י וולד שוקד על פרשנות מסכת שבת כולה, ותחילת פרסומה (שני כרכים): פרקים א-ב ופרקים ג-ו) נמצאת כעת בהגהת הדפוס. השלמת פרקי סוכה לכדי פרשנות המסכת כולה אמורה לבוא בקרוב אחריה.

כידוע לכל המעיינים בפירושינו, שיטת האיגוד היא לחלק את הפרק לסוגיות ממוספרות, לקבוע שם לכל סוגיא, ולהציג את לשון הסוגיא בחלוקה המדגישה את המבנה הספרותי והבחנת המרכיבים הספרותיים. המרכיבים הצורניים של הסוגיות בכרך זה מסומנים בגופנים מובחנים

כדלהלן: דברי תנאים, דברי אמוראים ודברי סתם התלמוד. אשר להשתלשלותם של אלו דרך שלבים רבים, ויחסים מורכבים יותר העשויים לשרור ביניהם, יושלם הדבר בדיוני הפרשנות. מידע על פרסומים חדשים והזמנתם ומערכות סינופסיס הגירסאות יימצאו באתר האיגוד www.TalmudHa-Igud.org.il. אף חומר משלים נוסף לספרים שיצאו לאור יימצא שם. הערות העורך המתייחסות למקצת פרסומינו יימצאו גם הם באתר בתפריט "דברי העורך". כדי להביע את מחויבותנו לדורות עברו של חכמי ישראל נטלנו על עצמנו לקבוע מדור מיוחד בכל כרך לזכר תלמיד חכם או חוקר שנספה בשואה. זכותם תגן עלינו. הוצאתו לאור של ספר זה נתאפשרה על ידי עזרתה הנדיבה של קרן מורשה (Legacy Heritage Fund), ניו-יורק וירושלים. תמיכתה המכרעת של קרן מורשה, ובמיוחד, הבעת האימון שלה בשליחותנו, העניקו לנו עידוד לא ישוער להתמדתנו במשימת פרשנות הסוגיות על דרך המחקר.

רעיון גדול זה אשר לשמו נוסד האיגוד, עם ביצועו החלקי עד הלום, לא היה קורם עור וגידים ללא עזרתם, מסירותם וידידותם של אישים יקרים ומוסדות חשובים. קצרה היריעה לתת ביטוי הולם לעידודם הנאמן ושותפותם המבורכת לחזון ולעשייה. מכל מקום, חובה נעימה להעלות כאן מקצת השמות, ולו באזכור בלבד:

איתן ותמר בנוביץ

דוד ושרה גולדשמידט

אלכס וורה ז"ל הורנשטיין

דוד וישראל טרופר

אריה ושרה יסלזון, דוד וימימה יסלזון, אליעזר ונחמה יסלזון, לאה ומרק אדלר: "לזכר הורינו היקרים שמעון ולינה יסלזון שזכינו לגדול לאורם על פי מורשת יהדות גרמניה ושיטת תורה עם דרך ארץ".

הרטלי קושיצקי

יונתן קושיצקי

קרן קשת, ומנהלה ארתור פריד

הרב בנימין זאב ומרי בלומה ראטה

ישראל ז"ל ואבי שכטר

ידידים יקרים מאוד בעילום שם.

טיבותא למרדכי כהן על הפקת הספר, וליהושע גרינברג ולדן הלוי על עריכת הלשון.

יעמדו כולם על הברכה, ויהי נועם ה' במעשי ידיהם.

שי"פ

ירושלים

סיוון, תשע"ג

לזכר עולם

טוב איש חונן ומלֵוה יכלֵל דְבָרָיו בְּמִשְׁפָּט
כִּי לְעוֹלָם לֹא ימוּט לְזִכָּר עוֹלָם יִהְיֶה צְדִיק

חורבן יהדות מזרח אירופה בשואת ת"ש-תש"ה כיבה נרה של יצירתה התרבותית הענפה, ובכללה ניצני חקר התלמוד שהחלו להופיע שם מאז מפעלו האדיר של הגר"א, מטרימו הגדול של מחקר זה. עיונם של מקדמי המדע התלמודי אלה אבד לעולם, אבל ממשיכי דרכם נושאים על נס את זכרם ופעלם.

הרב ד"ר יוסף צבי קרליבך נולד בשנת 1883 בעיר לובק, למד בבית המדרש לרבנים בברלין ובמקביל באוניברסיטת ברלין. את תואר הדוקטורט בפיסיקה, מתמטיקה ועברית קבל מאוניברסיטת הידלברג על עבודתו "הרלב"ג כמתמטיקאי", עבודה שתורגמה גם לעברית. בשנים 1904-1907 שהה בירושלים תוך שהוא תלמיד חבר של הרב קוק ושל הרב סלנט.

במלחמת העולם הראשונה גויס כרב לצבא הגרמני, כאחראי על מערכת החינוך היהודית בעיר קובנא שבליטא, שם הקים את הגימנסיה הריאלית העברית. לאחר מינויים כרב בקהילות לובק ואלטונה, מונה בשנת תרע"ו (1936) כרבה של המבורג.

הרב קרליבך היה פעיל באגודת ישראל ואיש ספר, וברשימת פרסומיו רשומים למעלה משלוש מאות ספרים ומאמרים בעיקר בחינוך, הוראת עברית ופרשנות תנ"ך.

בית הכנסת של הרב שכן בקומה שניה של מבנה מגורים והיה אחד מבתי הכנסת הבודדים בגרמניה שלא חולל בליל הבדולח. תוך סיכון אישי, שלח הרב את ריהוט בית הכנסת לשבדיה וכבר בשנת ת"ש (1940) שימש ריהוט זה בבית כנסת חדש במרכז שטוקהולם, הוא בית הכנסת 'עדת ישורון', הפעיל עד היום הזה. ארון הקודש וריהוט בית כנסת זה, הינם השרידים היחידים מלמעלה מאלף וחמש מאות בתי כנסת שהיו בגרמניה לפני שנות השואה.

לאחר ליל הבדולח, שולחים הרב ואשתו את ארבעת ילדיהם הגדולים לאנגליה והם וארבעה ילדים נוספים, נותרים בהמבורג, בהרגישם מחוייבות לקהילה. בשנת תש"ב הם מגורשים למחנה ריכוז ומלבד בן אחד שניצל, הם נרצחים בתחילת ניסן.

יהי זכרו ברוך

